

باید از جامعه دفاع کرد

درس گفتارهای کلژ دو فرانس ۱۹۷۵ - ۱۹۷۶

میشل فوکو

ترجمه‌ی رضا نجف‌زاده

نشر اختران

سرشناسه	فوکو، میشل، ۱۹۳۶-۱۹۸۴ م.
عنوان و نام پدیدآور	باید از جامعه دفاع کرد: درس‌گفتارهای کلژ دوفرانس ۱۹۷۵-۱۹۷۶ / میشل فوکو؛ ترجمه‌ی رضا نجف‌زاده
مشخصات نشر	تهران: اختران، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۶۶ ص. ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۰۷-۱۸۸-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	فیفا.
عنوان دیگر	کتاب حاضر از متن انگلیسی با عنوان Society must be defended: lectures at the collège de France, 1975-6 به فارسی برگردانده شده است.
یادداشت	چاپ قبلی: رخداد نو، ۱۳۹۰
عنوان دیگر	درس‌گفتارهای کلژ دوفرانس
موضوع	جنگ (فلسفه)
موضوع	War (Philosophy)
موضوع	قدرت (فلسفه)
موضوع	Power (Philosophy)
موضوع	سیاستی - فلسفه
موضوع	Political science -- Philosophy
شناسه افزوده	نجف‌زاده، رضا، ۱۳۵۶- مترجم
رده‌بندی کنگره	B۲۴۳/۹۳۰۰۷۰
رده‌بندی دیویی	۱۱۴
شماره کتابشناسی ملی	۵۲۰۲۵۸۹

نشر اختران

باید از جامعه دفاع کرد

درس‌گفتارهای کلژ دوفرانس ۱۹۷۵-۱۹۷۶

میشل فوکو

ترجمه‌ی رضا نجف‌زاده

چاپ اول ناشر ۱۳۹۸

طرح جلد: ابراهیم حقیقی

شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی فرشویه

کارگر جنوبی، روانمهر، پ ۱۵۲، ط ۱، تلفن: ۶۶۴۱۰۳۲۵ و 090Akhtar an فروشگاه: ۶۶۴۱۱۴۲۹

insta.: akhtar anpub - info@akhtar anbook.ir

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۷-۱۸۸-۳

همه‌ی حقوق برای نشر اختران محفوظ است

بها: ۴۴۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	یادداشت مترجم
۱۷	پیشگفتار / فرانسیس اوالد دو الساندرو فونتانا
۲۳	مقدمه / آرنولد دیویدسن
۳۳	فصل ۱. ۷ ژانویه ۱۹۷۶
۳۳	درس گفتار چیست؟
۳۹	دانش‌های قدرت: تقیاد
۴۱	دانش تاریخی مبارزه‌ها تبارشناسی‌ها و گفتمان علمی
۴۷	قدرت با آنچنین مبدلی تبارشناسی‌ها است
۴۷	انگاره‌های حقوقی و اقتصادی قدرت
۴۹	قدرت به مثابه‌ی سرکوب / قدرت به مثابه‌ی جنگ
۵۰	عکس آموزه‌ی کلازوینه
۵۹	فصل ۲. ۱۴ ژانویه ۱۹۷۶
۵۹	جنگ و قدرت
۶۰	فلسفه و حدود قدرت
۶۱	قانون و قدرت سلطنتی
۶۳	قانون، سلطه و انقیاد
۶۴	آنالیتیکس قدرت: مسائل روش
۷۲	نظریه‌ی حاکمیت
۷۴	قدرت انضباطی
۷۵	قاعده و هنجار
۸۱	فصل ۳. ۲۱ ژانویه ۱۹۷۶
۸۱	نظریه‌ی حاکمیت و متصدیان سلطه
۸۴	جنگ به منزله‌ی تحلیل گر روابط قدرت
۹۰	ساختار دوگانه‌ی جامعه
۹۰	گفتمان تاریخی - سیاسی، گفتمان جنگ دائمی
۹۸	دیالکتیک و رمزگذاری‌های آن

۱۰۱	گفتمان مبارزه‌ی نژادی و نسخه‌های آن
۱۰۷	فصل ۴. ۲۸ ژانویه ۱۹۷۶
۱۰۷	گفتمان تاریخی و مدافعان آن
۱۰۸	ضدتاریخ مبارزه‌ی نژادی
۱۱۰	تاریخ روم و تاریخ انجیلی
۱۱۸	گفتمان انقلابی
۱۲۴	تولد و تحول نژادگرایی
۱۲۶	خدا، نژاد و نژادگرایی دولتی: تحول نژادگرایی در رژیم نازی و شوروی
۱۳۱	فصل ۵. ۴ فوریه ۱۹۷۶
۱۳۱	پاسخ به پرسش در مورد یهودستیزی
۱۳۳	نگاه‌ها بر جنگ و اکمیت
۱۴۵	گفتاری درباره‌ی فتح اشکله: سلطنت طلب‌ها، پارلمان‌ناریست‌ها، لولرها
۱۵۶	شاکله‌ی دوگانه و تاریخ پراکنش سیاسی
۱۵۷	هابز چه چیز را می‌خواست از ما بردارد؟
۱۶۳	فصل ۶. ۱۱ فوریه ۱۹۷۶
۱۶۳	داستان‌هایی درباره‌ی ریشه‌ها
۱۶۴	اسطوره‌ی تروا
۱۶۵	میراث فرانسه
۱۶۵	«فرانکو - گالیا»
۱۶۷	تجاوز، تاریخ و حقوق عمومی
۱۶۷	دوگانگی ملی
۱۷۵	دانش شهریار
۱۷۶	دولت فرانسه‌ی بولن و یلیه
۱۷۷	کارمند، مدیر و دانش آریستوکراسی
۱۸۲	سوژه‌ی جدید تاریخ
۱۸۴	تاریخ و قانون اساسی
۱۹۳	فصل ۷. ۱۸ فوریه ۱۹۷۶
۱۹۳	ملت و ملت‌ها
۱۹۷	فتح روم
۱۹۹	عظمت و انحطاط رومی‌ها

۲۰۰	نگاه بولن ویلیه به آزادی ژرمن‌ها
۲۰۳	گلدان سواسونی
۲۰۳	ریشه‌های فنودالسم
۲۰۶	کلیسا، حق و زبان دولت
۲۰۹	بولن ویلیه: سه تعمیم در مورد جنگ
۲۰۹	قانون تاریخ و قانون طبیعت
۲۱۲	نهادهای جنگ
۲۱۵	آورد نیروها
۲۱۷	اثر راتی در مورد جنگ
۲۲۳	فصل ۸. ۲۵ - ریه، ۱۹۷۶
۲۲۳	بولن ویلیه و بحث یک پیوستار تاریخی - سیاسی
۲۲۸	تاریخ کراس
۲۳۰	تراژدی و حق عمومی
۲۳۴	اداره‌ی مرکزی تاریخ
۲۳۵	پرابلماتیک روشنگری - تبارشناسی دانش‌ها
۲۳۹	چهار عملکرد دانش انضباطی و آنا آ...
۲۴۰	فلسفه و علم
۲۴۱	انضباطی سازی دانش‌ها
۲۴۷	فصل ۹. ۳ مارس ۱۹۷۶
۲۴۷	تعمیم تاکتیکی دانش تاریخی
۲۵۰	تأسیس، انقلاب، و تاریخ دوره‌ای
۲۵۲	وحشی و بربر
۲۵۸	سه شیوه‌ی تصفیه‌ی بربریت: تاکتیک‌های گفتمان تاریخی
۲۶۷	مسائل روش: قلمرو ایستمولوژیک و ضدیت بورژوازی با تاریخ‌گرایی
۲۷۰	بازفعال‌شدن گفتمان تاریخی طی دوره‌ی انقلاب
۲۷۳	فنودالسم و رمان گوتیک
۲۷۷	فصل ۱۰. ۱۰ مارس ۱۹۷۶
۲۷۸	بازسازی سیاسی ایده‌ی ملت طی دوره‌ی انقلاب: سی‌ئیس
۲۸۶	دلالت‌های تئوریک و اثرگذاری بر گفتمان تاریخی
۲۸۹	شبکه‌های فهم‌پذیری تاریخ جدید: سلطه و تمامیت‌سازی

۲۹۳	 مونلوژی و اوگوستن تیئری
۳۰۲	 زایش دیالکتیک
۳۰۵	 فصل ۱۱. ۱۷ مارس ۱۹۷۶
۳۰۵	 از قدرت حاکمیت تا قدرت مشرف بر زندگی
۳۰۵	 زنده بگذار و بمیران
۳۰۹	 از انسان به مثابه بدن تا انسان به مثابه نوع: تولد زیست قدرت
۳۰۹	 گستره‌های کاربست زیست قدرت
۳۱۲	 حاکمیت
۳۱۵	 درباره‌ی مرگ و به خصوص درباره‌ی مرگ فرانکو
۳۱۸	 گره‌گادایی انضباط و تنظیم: اسکان کارگران، جنسیت و هنجار
۳۲۲	 زیست قدرت و ارادگرایی
۳۲۳	 کارویژه‌ها و عرصه‌های نظری
۳۲۷	 نازیسم
۳۳۰	 سوسیالیسم
۳۳۵	 خلاصه‌ی درس گفتارها
۳۴۳	 موقعیت درس گفتارها / آلساندرو فونتا و مائوره برتانی

پیشگفتار^۱

فرانسیس اوالد و الساندرو فونتانا

این متن نخستین مجلد از مجموعه‌ی درس‌گفتارهای میشل فوکو در کلژ دوفرانس است.

میشل فوکو از ژانویه ۱۹۷۰ تا زمان مرگش در ژوئن ۱۹۸۴ در کلژ دوفرانس تدریس کرد (به استثنای سال ۱۹۷۷ که در فرصت مطالعاتی به سرمی‌برد). عنوان کرسی او «تاریخ نظام‌های اندیشه» بود.

این کرسی در ۳۰ نوامبر ۱۹۶۰، به پیشنهاد ژول وویمین^۲ از سوی مجمع عمومی استادان کلژ دوفرانس تاسیس شد، و جای کرسی «تاریخ اندیشه‌ی فلسفی» را گرفت. کرسی تاریخ اندیشه‌ی فلسفی تا زمان مرگ ژان هیپولیت در اختیار وی بود. مجمع عمومی استادان در ۱۲ آوریل ۱۹۷۰ میشل فوکو را برای در اختیار گرفتن کرسی جدید انتخاب کرد.^{۱۱} فوکو چهل‌وسه سال داشت. سخنرانی افتتاحیه‌ی میشل فوکو در دوم دسامبر ۱۹۷۰ ارائه شد.^{۱۲}

تدریس در کلژ دوفرانس در چارچوب مقرراتی خاص صورت می‌گیرد. استادان طی یک سال باید ۲۶ ساعت تدریس کنند. (البته حداکثر ناهalf این

۱. این پیشگفتار با پیشگفتار مجلات دیگر این مجموعه، غیر از چند جمله و تفاوت در زبان ترجمه‌ی انگلیسی، انطباق تقریباً کامل دارد. در ترجمه‌ی فارسی حاضر از پیشگفتار تولد زیست‌سیاست نیز استفاده کرده‌ام. ر. ک. میشل فوکو، تولد زیست‌سیاست: درس‌گفتارهای کلژ دوفرانس ۱۹۷۸-۱۹۷۹، ترجمه‌ی رضا نجف‌زاده، نشر نی، ۱۳۹۰. م

میزان زمان را می‌توانند سمینار برگزار کنند).^{۱۳۱} آن‌ها باید هر سال تحقیق اصلی خود را ارائه دهند، و این‌گونه ملزم می‌شوند تا محتوای تدریس خود را در هر دوره تغییر دهند. دوره‌های درسی و سمینارها کاملاً بازاند؛ ثبت‌نام یا امتحان پایان دوره‌ای در کار نیست، و استادان هیچ‌گونه مدرکی اعطا نمی‌کنند.^{۱۳۲} طبق دانش‌واژه‌های کلیژ دوفرانس، استادان دانشجو ندارند، بلکه فقط مستمع دارند.

دوره‌های درسی میشل فوکو از ژانویه تا مارس، هر چهارشنبه برگزار می‌شد. این مستمعان، شامل دانشجویان، مدرسان، پژوهشگران و علاقه‌مندان که بسیاری از آنان از خارج فرانسه می‌آمدند، دو آمفی‌تئاتر کلیژ دوفرانس را پُر می‌کردند. زوغلر از فاصله‌ی بین خود و «مخاطبانش»^۱ و از این‌که در دوره‌های درسی امکان تبادل نظر اندک بود، گلایه داشت.^{۱۵۱} او سمیناری را دوست می‌داشت. در آن کار جمعی واقعی شکل گیرد، و به این منظور نیز کارهای مختلفی انجام داد. وی در سال‌های پایانی عمرش، زمان زیادی را برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های مسافران در پایان درس‌ها اختصاص می‌داد. ژرار پوتیژان، روزنامه‌نویس از وول پیزرواتور، فضای سخنرانی‌های فوکو را چنین توصیف می‌کند:

وقتی فوکو وارد آمفی‌تئاتر می‌شود، چپک و رتحرک، همچون کسی که به درون آب شیرجه می‌زند، از میان جمعیت بمون صدمه اثر حرکت می‌کند. ضبط صوت‌ها را کنار می‌زند تا نوشته‌هایش را بر روی میز گذاشتن کش را درمی‌آورد، چراغ را روشن می‌کند و با تمام سرعت بحث خود را شروع می‌کند. صدای قوی و گیرایی دارد که با بلندگوها تقویت می‌شود؛ بلندگوهایی که تنها جلوه سازش با مدرنیسم در تالاری‌اند که به زحمت با نور حباب‌های روشنایی تاریک شده در گچ‌بری‌ها روشن می‌شود. تالار برای سیصد نفر جا دارد اما چهارصد نفر با ازدحام در آن جمع شده و از کوچک‌ترین جای خالی استفاده می‌کنند... از مغلق‌گویی خبری نیست. مباحث واضح و عمیقاً اثرگذارند و از بداهه‌گویی خبری نیست. فوکو هر سال در جلسات درس عمومی، دوازده ساعت وقت دارد تا مسیر پژوهشی سال قبل خود را توضیح دهد. این چنین همه چیز متمرکز است و حاشیه‌ها را پُر می‌کند؛

همچون گزارش‌گرانی که در فضای در اختیار خود حرف‌های زیادی برای گفتن دارند. در ساعت ۱۹/۱۵ فوکو درس را به پایان می‌برد. دانشجویان به‌سوی میز هجوم می‌آورند؛ نه برای صحبت با او بلکه برای متوقف کردن نوارهای ضبط‌صوت. سؤالی مطرح نمی‌شود. اکنون فوکو تنه‌است. می‌گوید: «می‌توان در مورد چیزهایی که مطرح کردم، بحث کرد. گاهی اگر سخن‌رانی خوب نبوده باشد، تنها یک سؤال کوچک می‌تواند همه چیز را جمع‌وجور کند. اما این سؤال هرگز مطرح نمی‌شود. در فرانسه تأثیر جمع هرگونه مباحثه‌ی درست و حسابی را ناممکن می‌کند. اگر بازنوردی وجود نداشته باشد، جلسه‌ی درس جنبه‌ی نمایشی پیدا می‌کند. در این‌جا رابطه‌ی من با مستمعان شبیه رابطه‌ی یک بازیگر با اکروبات‌باز یا تماشاگران است. وقتی حرف‌هایم تمام می‌شود، خیلی احساس تنهایی می‌کنم...»^[۶]

فوکو همچون یک پژوهشگر به تدریس می‌پرداخت. امکان‌هایی برای کتاب آینده‌ی خود طرح می‌کرد، و عرصه‌هایی برای طرح مسئله‌نمایی می‌گشود، و نیز برای پژوهشگران تازه‌ست‌مایه‌هایی می‌داد. به همین علت است که درس‌گفتارهای کلژ دوفرانس بازگویی و تکرار محتوای کتاب‌های منتشرشده نیست. درس‌ها شرحی بر دانش فوکو نیست، هرچند هر دو دسته مضامین مشترکی دارند. درس‌گفتارها جایگاه خاص خود را دارند. آن‌ها به رژیم گفتمانی ویژه‌ای در درون مجموعه‌ی «فعالیت‌های فلسفی» میشل فوکو تعلق دارند. وی در این‌جا به‌طور خاص برنامه‌ای برای نوعی تبارشناسی مناسبات دانش/قدرت طراحی کرده است. از اوایل دهه‌ی ۱۹۷۰ به بعد چهار چوب بحث فوکو در باب کار خودش، بر این مبنا تعریف می‌شود؛ در مقول به‌نام «دیرینه‌شناسی صورت‌بندی‌های گفتمانی که سابقاً علاقه‌ی اصلی او بود».

درس‌ها به واقعیت جهان معاصر نیز پرداخته‌اند. کسانی که درس‌ها را دنبال می‌کردند، اسیر روایتی شدند که هفته‌به‌هفته ارائه می‌شد و شرح منسجم فوکو آنان را شیفته ساخته بود؛ به علاوه، چشم‌اندازی نیز به‌دست می‌آوردند. میشل فوکو می‌دانست که چگونه از تاریخ برای اتصال با وقایع کنونی بهره‌گیرد. وی از نیچه یا ارسطو، ارزیابی روان‌پزشکانه در قرن نوزده یا شبانکارگی مسیحی سخن

می‌گفت، اما مخاطبانش درباره‌ی امروز و وقایع معاصر نیز چیزهایی می‌آموختند. قدرت عظیم درس‌گفتارهای میشل فوکو در همین تعامل ظریف بین فضل و تبخّر اندیشمندانه، تعهد شخصی و پرداختن به رخ‌دادهای کنونی نهفته است.

*

در دهه‌ی ۱۹۷۰، شاهد گسترش و پیشرفت ضبط‌صوت‌ها هستیم. سالن سخنرانی میشل فوکو نیز به سرعت عرصه‌ی هجوم ضبط‌صوت‌ها شد. این بین بود که محتوای جلسات درسی و برخی از سمینارها ضبط شد.

این نسخه‌ها برای سالن سخنانی که فوکو به‌صورت عمومی ارائه کرده، تهیه شده است، و در حاشیه‌ی ممکن، کلمه‌به‌کلمه با گفته‌های وی انطباق دارد.^{۱۸} دوست داشتیم سخنان او را دست‌همان‌طور که گفته شده‌اند، منتشر کنیم. اما انتقال سخنان از حالت شفاهی به حالت مکتوب، دخالت‌های ویرایشی را ایجاد می‌کند. دست‌کم چنین کاری مستلزم نقطه‌گذاری و پاراگراف‌بندی است. قاعده‌ی ما همواره نزدیک بودن به جای ممکن به درس‌هایی است که عیناً ارائه شده‌اند.

خلاصه‌گویی‌ها و تکرارها حذف شده‌اند، مگر آن‌جا که وجود آن‌ها کاملاً ضروری به نظر می‌رسید. جملات مغشوش و زبانی شده و واژگان و ترکیب‌های نادرست اصلاح شده‌اند.

علامت سه‌نقطه نشان‌گر نامفهوم بودن صدای ضبط‌شده است. اگر جمله‌ای مبهم بوده، ترکیبی حدسی یا افزوده‌ای بین دو قلاب آورده‌ایم. علامت ستاره نشان‌گر پانویس‌ها، حاکی از اختلاف عمده بین یادداشت‌های فوکو و سخنانی است که عیناً بیان کرده است. نقل قول‌ها بررسی و منطبق شده، و متونی که به آن‌ها استناد کرده، در متن ذکر شده است. سازوبرگ انتقادی محدود به توضیح نقاط مبهم، شرح برخی اشارات و کنایه‌ها، و ایضاح موارد حساس بوده است. برای سهولت مطالعه‌ی درس‌گفتارها، هریک از آن‌ها با خلاصه‌ی کوتاهی شروع می‌شود که مفصل‌بندی‌های عمده را نشان می‌دهد.

در انتهای متن این درس‌ها خلاصه‌ای آمده که از سوی سالنامه‌ی کلژ دو فرانس^۱ منتشر شده است. فوکو معمولاً خلاصه‌ها را در ماه ژوئن، یا به عبارتی، گاهی پس از پایان دوره‌ی درسی می‌نوشت. این فرصتی بود تا او با مرور گذشته، مقاصد و اهداف جلسات درس را برجسته سازد. خلاصه‌ها بهترین شکل معرفی درس‌ها هستند.

هر مجلد با «موقعیت درس‌گفتارها»، نوشته‌ی ویراستار، به پایان می‌رسد. در این قسمت اطلاعات زمینه‌ای، بیوگرافیک، ایدئولوژیک و سیاسی در اختیار خواننده قرار می‌گیرد تا نسبت مباحث مطرح‌شده در دوره‌های درسی با آثار منتشرشده‌ی فوکو مشخص شود، و درباب جایگاه مباحث درس‌ها در مجموعه‌ی {آثار فوکو} خوانشی به‌دست داده می‌شود. «موقعیت درس‌گفتارها» به‌منظور تسهیل فهم مباحث و اجتناب از تفاسیر نادرستی تهیه شده که احتمالاً بر اثر بی‌توجهی به شرایط تکوین و ارائه هر دوره‌ی درسی بروز می‌کند.

این نسخه از درس‌های ارائه‌شده در کلژ دو فرانس، نشان‌گر مرحله‌ای تازه در انتشار «آثار» میشل فوکو است.

به عبارت دقیق‌تر، مسئله یک اثر منتشرشده نیست، چراکه این ویراست بازتولید سخنانی است که فوکو به‌صورت شفاهی ارائه کرده، و مواد مکتوبی را که وی اغلب در مورد آن‌ها بسیار کار کرده و پستوانه‌ی درس‌گفتارهایش ساخته بود، شامل نمی‌شود. دانیل دُفر^۲ یادداشت‌های فوکو را در اختیار دارد، از این‌که اجازه داد تا ویراستاران به آن‌ها مراجعه کنند، بسیار سپاس‌گزاریم.

این ویراست درس‌گفتارهای کلژ دو فرانس با اجازه‌ی وراث میشل فوکو منتشر می‌شود. آنان بدین طریق انبوه تقاضاها برای نشر درس‌گفتارها در فرانسه و جاهای دیگر را اجابت کرده، و به این موضوع توجهی بسیار مسئولانه داشته‌اند. ویراستاران تلاش کرده‌اند تا به اعتماد اطمینان‌براناز شده پاسخی شایسته بدهند.

1. Annuaire du Collège de France

2. Daniel Defert

پی‌نوشت‌ها

۱. سخن‌رانی نامزدی فوکو برای این کرسی، با این قاعده تمام می‌شود: «ضروری است که به تاریخ نظام‌های اندیشه بپردازم.» ر.ک: "Titres et travaux," in *Dits et écrits*, ed. Daniel Defert and François Ewald (Paris: Gallimard), vol. 1, p.846; trans., "Candidacy Presentation; Collège de France," in *Ethics: Subjectivity and Truth*, ed. Paul Rabinow, *The Essential Works of Michel Foucault, 1954-1984* (London: Allen Lane, The Penguin Press, 1994), vol. 1, p.9.
۲. این سخن‌رانی در مارس ۱۹۷۱ با عنوان *L'Ordre du discours* توسط انتشارات گالیمار منتشر شد. ترجمه‌ی انگلیسی این سخن‌رانی، به قلم روبرت سوئیر با عنوان *Orders of Discourse* به نسخه‌ی امریکایی دیرینه‌شناسی دانش پیوست شده است. در نسخه‌ی چاپ‌انگشتان این پیوست وجود ندارد. {برای ترجمه‌ی فارسی، ر.ک: میشل فوکو، *نظم گفتار: در باب افتتاحی در کلیژ دوفرانس*، دوم دسامبر ۱۹۷۰، ترجمه‌ی باقر پرهام، انتشارات گالیمار، ۱۳۷۱}.
۳. میشل فوکو تا اوایل دهه‌ی ۱۹۷۰ چنین کرد.
۴. در چارچوب کلیژ دوفرانس.
۵. فوکو در ۱۹۷۶ ساعت سخن‌رانی‌اش را از ۴۵:۵ بعدازظهر به ۹ صبح تغییر داد، تا شاید تعداد حاضران کاسته شود، اما این کار فایده‌ای نداشت. مقایسه کنید با آغاز درس‌گفتار نخست (۷ ژانویه ۱۹۷۶) در همین مجموعه.
6. Gérard fétitjean, "Les Grand frères de L'université Française", *Le Nouvel Observateur*, 7 April 1976.
۷. به‌ویژه مقایسه کنید با: "Nietzsche, la généalogie, l'histoire," in *Dits et écrits*, Vol. 2, p. 137. English translation by Donald F. Brouchard and Sherry Simon, "Nietzsche, Genealogy, History," in Volume II (London: Allen Lane, 1998), pp. 369-92. {برای ترجمه‌ی فارسی مقاله‌ی مهم «نیچه، تبارشناسی، تاریخ»، نوشته‌ی فوکو، ر.ک: لارنس کهن، *متن‌های برگزیده از مدرنیسم تا پست‌مدرنیسم*، ریدار مار فارسی عبدالکریم رشیدیان، فصل بیست‌وپنجم، تهران، نشر نی، ۱۳۸۱}.
۸. عمدتاً از نوارهای ژیلیر بورله و ژاک لاگرانژ استفاده کرده‌ایم. این نوارها در کلیژ دوفرانس موجود است.